

VASÁRNAPI UJSÁG

KÖZHASZNÚ ISMERETEK TERJESZTÉSÉRE.

632-dik Vasárnap. Kolozsvártt, Junius 21-én, 1846.

TARTALOM. Jégkármentő társaság figyelmeztetése. lap. 385. Az éghetlen házfedelek ügyében. lap. 386. Magyar színészet Balázsfalván. lap. 391. Időjárásról. II. lap. 393. Ujságok. lap. 397.

Jégkármentő társaság figyelmeztetése.

Hazánkban mult hó 18.—22-ik napjaiban Déézs, Medgyes, Kőhalom 's Erzsébeth városok környékében történt rémitőn pusztító nagy jégverések, eléggé békonyították, minő káros következménye van mindazokra nézt, kik természetmányaikat e' pusztító elem ellen nem mentesítették.

Bizodalmasan felszólítja tehát az alábbirt igazgatóság mindazokat, kiknek természetmányaik eddig elé még jégverés általi csonkulást nem szenvedtek, ezen hazai egyesülethez mentől hamarabb 's még idejében hozzá csatlakozni; ne hogy a' halasztás által julius forró napjaiban helyre nem hozható káruk bétaláljon következni, 's annál is inkább, mivel ezen társulat a' már eltelt két első éveiben és sokkal gyengébb korában is mindenkárvallott t. cz. tagjainak teljes kártérítést nyujthata, 's e' mellett még kis tartalék tőkét is képezhete. Különösen 's tisztelettel felszólítjuk pedig a' lelkiatyákat, hogy ennek a' földnépe jólétére nézt oly hasznos ügynek előmozdításában 's terjesztésében saját érdeküket tekintve, lelkesen munkálódni sziveskedjenek.

Az intézet t. cz. tagjainak pedig

tisztelettel tudatul adjuk, hogy már a' mult hó végivel, a' tavaly egész éven át mentesített mennyiséget, az idei kétszeresen feljül haladta 's a' fennemlitett helységekben történt jégvihar pusztításai a' jégverés esete előtt elmulasztott biztosítási bévallások miatt társulatunkat igen kevés mennyiségben érték, távolabbi köréből pedig semmi kárt még nem jelentettek.

A' cs. kir. megerősítést nyert erdélyi kölcsönös jégkármentő társaság igazgatóságától. Kolozsvártt, junius 13-kán, 1846.

Az éghetlen házfedelek ügyében.

Számos tüzkármentő intézetek, melyek hazánkban külföldi létökre is pártolást és fennállást nyertek, bizonyítják, mily hasznót reménylhetni az éghetlen háztetők feltalálásából, melyeknek azon kívül, hogy megmen-tenének bennünket a' nevezett külföldi tüzkármentő intézetekre való folytonos adózástól, elzárnák a' pénzkifolyás ezen csatornáját, azok felett még azon elsőbbségök is lenne, hogy nem mint azoknál a' károk bizonytalan megtérítésére mások által, hanem éppen a' történhető veszedelem

elhárítására saját maga által és tökéletesen biztosítódnék a' tulajdonos. Ezen okoktól ösztönözötve, alulirt törhetetlen szilárdsággal igyekezett azon, hogy éghetlen fedélkészítésmód feltalálása által épületeinket tűzkárok ellen biztosítva tökéletesítse, ez által a' hazának több százezerre menő kárát megkímélhesse. És számos évi kiűző törekvéseinek sikerült végre ez eszmét létesíteni, úgy hogy azon dolgot, melyet a' mult évtized folytában több hazai lapban, mint tervet volt szerencsés a' t. közönség elibe terjeszteni, most mint tökéletességre vitt valóságot mutathatja bé. Mennyire létesíthető az ily éghetlen fedelek építtetése, tanuságot tesz róla a' pesti és gubacsi pusztá határszéleiben, a' soroksári országut mellett fennálló saját házam, melynek fedele cserépből, minden legkisebb fa nélkül van felállítva; milyen tető az enyém 's még ennél fél öllel szélesebbet is ezen idomban minden vasfoglalék nélkül építhetni, keskenyebbeket még inkább; a' mi pedig a' szélesebbeket illeti: mivel azokat egész más fajta cserepekből készítem, a' könnyűség okáért, már az akár mily széles legyen 10, 12 vagy 14 ölig egy ivben, minden esetre vasbordázattal ruházom fel az állandóság biztosítására. 4 öl szélességtől 14 öl szélességig a' teher minden □ ölon 289 fonttól 336 font között oszlik meg, ennél semmi esetre sem nehezebb; és így egy 20 öl hosszú, 14 öl széles, egészen üres pajtatető az én építésmódom szerint öszszesen 1,008 mázsa; a' közönséges más fajta, mostani módu, ugyan olyan hosszú és széles fedél szincserepe — ha egy □ öltre 142-tőt számítunk 2½ fontjával — öszszesen 1278 mázsa. Innen

könnyen átlátható, hogy a' szincserép 270 mázsával nehezebb; hátha még ehhez az ács munkát is hozzá vesszük! éppen kétszer oly nehéz, mint az én módóm szerinti. A' mi pedig épitésem árát illeti: még most ugyan nem alacsonyabb, mint a' közönséges épitésmódé, de nem is igen rug magasabbra; későbbben pedig, a' körülmények javultával, legalább is ½-del alább szálland. — E' cserépfedelelet hó és eső ártalmait ellen egy saját magam által feltalált és szakértők által nagy dicsérettel elismert festékekkel örök időkre biztosítottam. Ugyanezen épületelem bizonyágot tesz arról is, hogy az ily éghetlen fedelek padlásai sokkal tágasabbak, mint az eddigiek 's czélszerűen fordíthatni magtárákká és éléskamarákká, nincs bennök semmi oly romlandóságnak kitéve, mint az eddigi cserépfedelek alatt; sőt szobáknak is kényelmesen alkalmazhatók. — Mindezek valósága iránt pedig két köztekintetben álló egyesület véleménye biztosítja a' közönséget. Egyik az iparegyesület, mely nevezett több ipari czikkeimet, úgymint téglák, épületcserepek, márványpótló lépcsőtéglák 's többféle meszeimmel együtt mult 184½-dik évi iparmű-kiállításkorezüst érdempénzzel jutalmazá. — Másik a' magyar gazdasági egyesület, mely mult jan. közgyűléséből egy küldöttség által fennevezett épületelemet megvizsgáltatván, azt a' küldöttség által f. é. mart. 16-kán tartott közgyűlésére beadott vélemény következtében a' t. cz. gazda közönségnek is ajánlani sziveskedett. Melyek nyomán, midőn a' t. cz. közönségnek magamat, különösen kisebb városi és gazdasági major-épületeknek a' fennevezett éghetlen fedelű építésére ajánlanám,

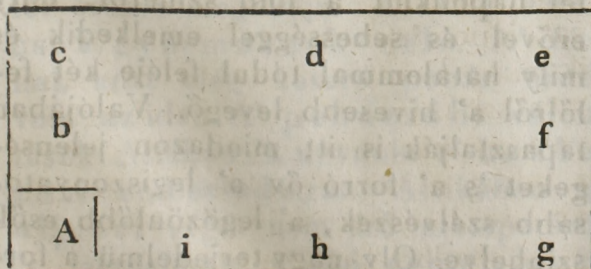
Időjárásról II.

(A' szél származása.)

E' félév kezdetén az időjárása jobb értésére nézt előleges vizsgálatokat tettünk volt. Ezen vizsgálatok és ismertetések eredménye a' vala, hogy az időjárás egyik legfőbb hordozójának a' szelet ismertük.

A' jámbor szél nagyon rosz hirben van az emberek előtt. Csupa maga az álhatatlanság, szeszélyes változatosság, capricia, léhaság képének nézik, és ezen véleményöket közmondásokban, gunynevezetekben igen gyakran mondogatják. Pedig nagyon méltatlanul! A' szél okkal móddal keletkezik, renddel fú és így véghetlenül feljül van sok „okosnak“ nevezett emberen, kiket gunyolni hiszünk, ha szél Pál, szelepurdi 's több ily szélről vett nevezeteket illesztjük rá. Igaz, hogy másfelől „eszesnek“ mondják azokat, a' kik tudják „merről fú a' szél“ ('s alkalom szerint köpönyegöket arra felé fordítják.) Tehát k. olvasó! hogy mi is az „okos“ czim megérdemlése felé közeledjünk, vizsgáljuk meg: merről fú a' szél?

Nincs könnyebb mint ezt megérteni. Képzeldjünk csak egy szobát, melynek egyik végén egy kemencze van 's a' milyet durvájában ideis le rajzolánk.

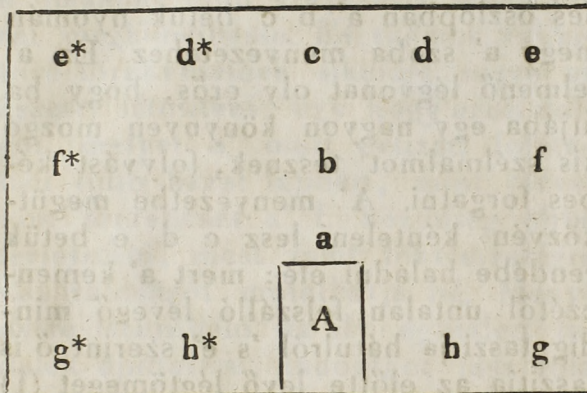
ezen levél is tanuja, mint a' melyet merőben eredeti styljében közlünk. Írója pedig oly vidéken lakik, hol a' népség körülbe egészen oláh.

A betü jeleli a' kemenczét. Ha tüzet csinálnak belé, felmelegíti a' hozá legközelebbi levegő tömeget 's a' felmelegített levegő könnyebb levén, legott felszáll, (mint a' kéményeknél mindennap látjuk) 's egyes oszlopban a' b c betük nyomán megy a' szoba menyezetéhez. Ez a' felmenő légvonat oly erős, hogy ha útjába egy nagyon könnyen mozgókis szélalmot tesznek, folyvást képes forgatni. A' menyezetbe megütközvént kéntelen lesz c d e betük rendébe haladni elé; mert a' kemenczétől untalan felszálló levegő mindig taszítja hátulról 's e' szerint ő is taszítja az előtte levő légtömeget (f) elébb elébb. Másfelől az A-tól felszálló meleg levegő sem hagyhat maga után üres helyet, hanem a' legközelebbi hideg levegő, p. o. az i betünél levő untalan tódul helyébe. Az i helyébe megint a' h-nál levő, ennek a' g-nél levő 's ezébe megint az e-től taszított f betünél levő. Úgy hogy mihelyt a' A kemenczében a' tűz megmelegíti, a' szobában levő levegő mintegy örvény kerekben kezd forogni az A b c d e f g h i betük rendében 's forog végtelenül míg a' kemencze mellett melegebb a' levegő mint akárhol másutt.

A' felvett példában tehát a' szoba bal végénél a' kemenczénél felszáll a' levegő, a' menyezetnél jobban fú, a' szoba jobb végénél leszáll, a' szoba földjénél pedig megtér balra a' kemenczéhez. Legszabályosabban csakugyan akkor forogna ez a' légörvény, ha a' kemencze a' szoba végfalán egészen végig érne, mint a' hevítő csatornák a' virágházakban. Ha pedig egy ily csatornát egy szobában a' közepén vinnénk keresztül 's keményen kezdőnk hevíteni, akkor

kettős levegő örvény származnék, mivel a' felszálló meleg lég helyett kétfelől tódulna helyébe a' hidegebb levegő. Ezt az esetet kívánjuk képzelgetni az itt következő durva rajzokkal.

Itt az A betűvel jelelt kemenczéről felszáll a b c betűk nyomán a' levegő, fenn két felé szakad és az egyik örvény c d e f g h betűk nyomán jobbra, a' másik pedig c d* e* f* g* h* betűk irányában balra fordul. Van tehát a' szobában hét féle szél: a b c felfelé fú; c d e a' mennyezetnél jobbra; c d* e* a' mennyezetnél balra; e f g az egyik falnál lefelé; e* f* g* a' másik falnál lefelé; g h a' szoba földjénél bal felé; g* h* végre a' szoba földjénél jobb felé. Mind ezeket, ha szükség volna rá, egy üvegházban igen érzékeny kised szél vitorlák segédével szemmel láthatólag ki lehetne mutatni. De legkönnyebb ezt úgy tapasztalni, ha egy meleg szoba hidegebb helyre nyíló magas ajtaját, kivált ha a' kemenczével szembe van, kinyitjuk 's mind az ajtó szemöldökéhez, mind a' küszöbhez egy égő gyertyát tartunk. Fenn a' szemöldöknél kifelé, alatt a' küszöbnél befelé fogja azon egy időben lúni a' gyertya langját a' légvonat vagy is a' szél.

Igen is a' szél. Mert a' feljebbiekben nemcsak azt kívántuk kimutatni, mikép származhatik szél; hanem azt is állítjuk, hogy a' leggondosabb természetvizsgálók sem tudtak semmi más módot felfedezni, a' mi módon szél származhatnék. Haneha azt hinné valaki, hogy valahol valami roppant fúvók vannak felállítva; de a' melyeknek olyan nagyoknak kellene lenni, hogy az utazók közül, kik rendszerint többet szoktak látni mint a' mi útjokban valóban van, valaki csak megpillantotta volna.

Itt már csak az lehet a' kérdés, van-e a' földkerekségén oly roppant kemencze, melynek melege az egész levegőben ama' nagy örvényeket okozhassa. Erre azt feleljük, hogy igen is van egyszer egy rengeteg nagy, melynek ereje az egész földre kihat, és vannak ezen kívül sok apróbbak, a' melyek kisebb nagyobb vidékeken csuálnak örvényeket, az az szeleket.

A' nagy kemencze az egész földet körül övedző azon vidék, melyet a' geographusok: forró övnek neveznek. Itt a' hol a' nap sugárai olykor éppen függősen és így a' lehető legnagyobb erővel lövellenek a' földre, hol az egész év egy folyvást tartó hó nyár, hol az égető fővényben a' tojás megsül: — itt képzelhetni mily roppant tömeg felhevült levegő száll fel naponként a' föld színéről, mily erővel és sebességgel emelkedik és mily hatalommal tódul feléje két felől a' hivesebb levegő. Valójában tapasztalják is itt mindazon jelenségeket 's a' forró öv a' legiszonyosabb szélvészekt, a' legözönlőbb esők színhelye. Oly nagy terjedelmű a' forró öv és anynyira felhevítik a' nap sugárai, hogy ő magára mint egy közepbe helyezett kemencze elégséges

az egész föld felszínén a' feljebb magyarázott, egymással szembe keringő, két örvényt előhozni.

Mikép magyarázhatni e' két örvényből északi, déli, nyugoti és keleti 's az ezek közt fekvő szeleket; továbbá mik azon apróbb kimenetek, melyek itt ott elszórt kisebb örvényeket okoznak 's az által ama' nagy örvény szabályos folyamát ottan megzavarják, az egy közelebbi cikkünk tárgya leend.

Ujságok.

Mármár azt hittük, hogy a' háboru ki akar veszni a' világból, 's a' londoni béke-társaság nem tudta hová legyen örömében, midőn elgondolta, mily szépen nyargal a' világ az örök béke országa felé 's feldicsekedett kivált a' mult esztendővel, mint a' világbéke malasztos zálogával. Ó mily szerencsétlen furulyások az emberek! Nézzünk csak széljel a' világon; mint nyargalunk most visszafelé a' béke dolgában; félév sem tölt bé 's minden földrészen zajgás és morgás, forrongás és háborgás 's átkozott szép kinézés egy jó nagy világháborura. Hiába apellálóuk a' nagy egekre: az lsten, ugy látszik, vagy igen mélyre — a' föld alá, vagy igen magasra — a' menybe helyezte az örök béke lakhelyét, a' földön lakóktól örökre megvonja. Tiszta édes csak gyermeknek való. A' férfiak közt elég keserű pohár ürités vala az idén. A' pendzsábi vérontások Asiában 's ugyanitt a' kaukaszusi embervadászat. Afrikában az algieri véget nem érő csetepatézás 's legujabban a' jó reményfoki angolok és kafferek közti öszszecsapás. Európában a' lengyel-, spa-

nyol-, portugalli zürzavar, mely utóbbi a' trónt is fenyegető alakot kezdett váltani; az olasz-, schweiz- és frankonibelső forrongás, mely egynagy személy halálával könnyven kitörhet — Amerikában a' Mexico 's E. Statusok közti formaszerű háboru 's Montevideo 's Buenos-Ayres között mind tartó viszongás 's még az ötödik földrésznek Ausztráliának is ellenségei megevéséig magasztosuló harczvágya — kell-e még több kétségbeejteni az örök békeség híveit? Egy egy kis szünet csak lenni fog, de a' háborgás egyszer már természetes szokása embernek és állatnak. 'S igen jól mondja ama' mély eszü philosophus: Lehányja szórét a' farkas, bőréhez igen hozá szokott.

A' gabonabillnek diadalma már nyilván való. A' felsőházi uraknak kemény leczkét tartott az eldöntő szavazás előtt Wellington herczeg. Figyelemre méltók imezen bölcs mondasai: Két roszból a' kisebbiket válaszd. Továbbá: Ugy keresi okos a' borjat, hogy mellette a' tehenet el ne veszesse. Szép volt e' tanácsa is: Igyál bort, de ne sokfélét; csakhogy némelyek nem akarták érteni. 'S nagy hatályu beszédét a' mérgelődő torykhoz így végzé: Ne légy tankó, ha eszeddel élhetsz.

Napoleon Lajos Londonban rángatja kezét és lábát, mint egysok ülésben öszszegörzsedett hivatalnok, ha a' szabadra kikaphat. Szavát adta, hogy ezentul csendesesen marad 's maga sövényéhez köti a' lovát. Mire a' Journal des Débats így felelt: Ha nincs irod 's szelenczéd, ne is tedd magadat többé borbélylyá.

XVI. Gergely pápa, előbb Mauro Capellari, 1831 óta a' catholicus kereszténység főpásztora, a' 258-dik pápa, 81 éves korában elment a' minden test utján. Ember volt megholt.

Az olasz propaganda egy egy szépet most is álmodik. A' sardiniái király katonai szemlét akart a' napokban tartani, de rögtön felhagyott vele, mert a' mint rebesgetik, a' seregnek szándéka volt ötlet egész Olaszhon királyává kikiáltani. Sok csepből ered az eső 's Olaszhonban anynyi az epedő ajak, mely alig várja a' jó záport, ha szintén égi háborúval jőne is. Az illetőkre nézve új intés: Ne ereszd lógóra a' kantárszárt.

Czartoriszky herczegnek Galliciában fekvő jószágait felszabadíták a' rajtok levő zár alól, ha becsületszavát adja, hogy a' fennálló rendnek ellenére többé semmit sem teend. Kinek esze van, hamar észreveszi magát.

A' lengyelek iránt nagy rokonszenvet nyilvánítanak Anglia, Belgium 's főkép Franciaország, hol a' püspökök egy része közimát is rendelt éretők 's adakozásra hivta fel a' francia népet, melynél nagy öszszegis gyűlt már öszsze. Mindez még nem sokat segítne az ügyön, ha a' szenvedők nem hinnék, hogy száz papnál is jobb egy Isten.

A' porosz testőrségi huszárok aláírást szándékoztak volt megnyitni egy diszkardnak Abdel-Kaderhez küldése végett, mintegy ellenmutatványul a' francziáknak, hogy ezek aláírást nyitottak a' menekült lengyelek sege-

delmére. Arany elmének gyöngy a' gondolatja!

A' poroszthoni országos zsinat megnyilt Berlinben. Nevezetes városi egyházak előre tiltakoznak, a' zsinati határozatok ellen, mint a' melyek az eléggé nem képviselt evang. sz. egyházat nem kötelezhetik. Hát ha csodát tesz a' sz. lélek? Anynyi igaz, hogy sok pap sokat mond.

Az orosz czárné Olaszhon derült égalja alól haza ment. Meglátogatta Velenczét is, és nem győzte csodálni a' természet fenségét 's az olasz népnek vidor kedélyességét. Busulok vagy vigadok, egy a' fizetésem: gondolja az olasz nép 's vigan éli világát.

Logujabb hírek szerint Portugálban szörnyü nagy zavar van. Lissabonnak kellős közepében öszszetöközött a' felkelt nép a' katonasággal 's Lezrautolsótj legyőzve kényszerítette volna a' királynét az uralkodásról lemondásra alig tiz éves fiának részére, kinek teljes korra értéig kormányzóság fogna az ország élén állani. Anynyi bizonyos, hogy a' sajtót szabaddá tették, a' panaszos adórendszert eltörölték, sokat — mindent ígértek és mégis dühöng a' forralom szélvész. A' mi derék tüzé vált, nehéz eloltani.

Sajtóhibák. A' mult héti szám, 381. has. 8 sor, szálott h. olv. szólott; 15. sor, nő urak h. olv. fő urak, 382. has. 15. sor, tulsó h. olv. tulzó.

Gabonaár. Kolozsvárt. Junius 18 án kisvéltája váltó garasban: Tisztabúza 60. Elegybúza 45. Róz 33. Törökbúza 50. Zab 24. Egy font marhahús. 12 kr.